

Bez sumnje da se u koncilskim aktima problemu kulture daje nekako drugi okvir, naglasak se pokreće na druge strane, drugačije nego na nekim mjestima ovoga djela. Koncil uokviruje problem kulture više religiozno, eklezijalno, dok je pisac zahvaćao problem više misaono i filozofski.

O ovom djelu nije dovoljna kratka recenzija, poželjan bi bio detaljan osvrt, da se istakne doista jaki duh piščev, ali o djelu je donio časopis »Crkva u svijetu« (br. 3, str. 100-106) ekvilibriranu recenziju iz pera Č. Č. na koju ovdje upućujem.

J. K.

Dr ĐURO GRACANIN: *S pouzdanjem kroz život*, izd. »Vrelo života«, Zagreb 1966. 274 str. malog formata.

Od prve rečenice o »susretu s likom jedne djevojke«, koju ćemo prepoznati kao sveticu nade, izmučenu Malu Tereziju, do posljednjih redaka knjige, koji navode jedan neizdani ulomak od sovjetskog pisca Solženjicina — knjiga želi biti izvorna, svježa, optimalna. Zato je sva četiri dijela natopila citatima, primjerima, doživljajima, povijesnim i suvremenim zgodicama, kako bi njen filmsko-pripovjedački tretman bio dosljedan. Piščevu rječniku i stilu neće biti teže zamjerke. Njegova nakana da nas povede stazom nade i pouzdanja dobro je došla. Mislim i to da je raspored psihološki opravdan. Da je redosljed pitanja koja nas muče i odgovora koji nas tješe dovoljno logičan. Odmah spočetka uronjeni smo u život kakav doista na prvom planu i jest — između nade i beznada.

Akcentat je pojačan u drugom dijelu i tama nekud poraznija — »kao da drugog života ni nema«. Iza toga krutog realizma, koji hvata za gušu vjernika i nevjernika, sasvim je pravo da se zaoštri pitanje »koga da pitamo? Četvrti, najdulji i najrazrađeniji dio mora biti odgovor: »Kad Bog progovori!« Tako je put srca i sudbine oslikan od ponora do posljednjeg vrhunca, zastavši kod nogu Djevice, naše nade, gotovo u danteovskoj »rajskoj ruži«, u do-

movini slave. I o tom putu riječ-dvije.

Nama se čini da je knjiga — kao i tolike slične u svjetskoj literaturi — sugestivnija dok nas riše u procijepu i krvavoj stvarnosti, u mal-rauxovskoj i camusovskoj »beznadnosti« nego kad se probija kroz objave i vizije Pisma i stihove (kadikad ponešto naivne!) koji dočaravaju rješenje i spasenje. Općenito rečeno: knjiga je bolja u analizi problema nego u njegovu rješenju. To će ponekoga smesti. Ali to je prilično shvatljivo. Eto nam primjera u patru Lippertu i njegovu Jobu koji bi mogao biti neki »teološko-poetski« analogon ove knjige. I tamo su pitanja dnevne sumnje, tjeskobe i tragike toliko srasla s duhom i srcem da je kasniji napor kako bi se čovjek odlijepio od mraka i očaja pomalo nemoćan. Mi bismo naglasili da u ovom svijetu, u konkretnoj situaciji, u našoj egzistenciji nedovršenosti, borbe za vjeru i za svaki novi uspješni korak, to i mora biti tako. Nama ništa na svijetu nije predano gotovo. Ništa u nama nije zaokruženo. Ništa još nije definitivno riješeno. Naš se optimizam hrani nevidljivim i mučno branjenim vrijednostima, riječju nade i sakramentima nade, Kristovom intervencijom koja uvijek ostaje misterij i Očevom providnošću koja probija samo kroz najživlju vjeru. Zato bi autor učinio neizmjernu uslugu čitaocima da je samo psihološko i teološko tretiranje »nade i pouzdanja« proširio, dosvijetlio, obrazložio nekud preglednije i obuhvatnije. Ono par citata iz svetog Tome nije dovoljno; svi oni primjeri nanizani u poznatoj galeriji evanđeoskih zgoda ne govore sve; mislim da nije smio prešutjeti kakva sistematska pregleda, makar iz kojega moralno-etičkog traktata, iz koje stručne knjige, kao što je djelec p. Debusquosa (»U tajni nade«), iz kojeg suvremenog teološkog ili asketskog leksikona. Ne znam da li je naidublje ontičko korijenje nade, naš sveopći napon da se domognemo čistine, ono nerazorivo tkivo svega pouzdanja i u same prirodne sile i njihovu blagodat — dovoljno oslikano. A Biblija, Riječ nade, i neizrecivi savez s Bogom i besmrtnošću, nada sve završna vizija Pavla i Apokalipse, morala je žarče za-

sjati s ovih stranica. Onda bi sve životne crtice, mahom ugodne i zorne, dobile pravo mjesto i obasjanie. Četvrti dio ne bi bio toliko rastrgan bez potpunog usredotočenja, rasut i na nebitne stvari (kao što su mnogobrojni primjeri o čudesima, dok sama čudesa uvijek u životu ostaju iznimke, a život se mora tumačiti u svom redovitom tijeku i usponu).

Ove pripomene neće nikoga odbiti od knjige, koja može zadovoljiti i one što vole Editu Piaff i patra Duvala, i one koji rado gledaju na stranice Pisma i slušaju dah milosti. Uvjereni smo da ona može učiniti i mnogo i stvarnog dobra.

M. Škvorc

PADRE HÄRING RISPONDE, kolekcija 50 problema religiozno-moralne naravi, kako ih rješava p. B. Häring, Edizioni Paoline, Rim 1966, III izdanje.

Kolekcija sadrži ponajviše pisma upućena p. B. Häringu na koja on odgovara. Od općeg su interesa, zato evo treće izdanje dokazuje da su ti odgovori još živi.

Listajući ovu kolekciju više pučkoga prikazivanja teških problema, dolazi mi na pamet kako je doista vrlo teško odgovarati jednostavno na komplicirane probleme. Jednostavnost je pečat mudrosti, a mudrost nije sveopća baština.

Pitanja i odgovori s raznih područja. Čini mi se da je već dosta poznata istina da je p. Häring više kerigmatik, vrlo kulturni i izobražen mislilac, ali željeli bismo da je filozofska dubina na mnogim mjestima jače dokazana.

To se opaža i ovdje. Pisac npr. postavlja u sumnju misao da bi netko mogao ostati uvjeren u opstanak Boga isključivo na bazi idejnih ili teoretskih rezoniranja (str. 14), pri čemu, čini mi se, dosta umanjuje vrijednost priznatu umnom procesu, a s druge strane brka idejno uvjerenje, koje se stiče uvidom u razloge i životno ili integralno uvjerenje ili prihvaćanje istine kao normativne ili regulatorne za život. U ovom posljednjem slučaju, bez sumnje, nije dovoljan suhi razum ni njegovo komplicirano dokazivanje.

Izdavač ove kolekcije smatrao se ponukanim da zamjeri p. Häringu i zbog ove tvrdnje: »Bila bi uvreda i beskoristan gubitak vremena kada bih od prijatelja koji mi je ne samo progovorio nego i naprosto dao svoj život da me spasi neprestano tražio dokaze da on doista i postoji« (str. 15). Jasno je da ova, barem prividno Häringovo umanjivanje vrijednosti razumskog dokazivanja da Bog opstoji, ostavlja nekako po strani filozofsko-apologetsko opravdanje te istine potrebno prije nego li čovjek uspostavi vjerski odnos s Bogom.

U još nekoliko odgovora sumnjive vrijednosti, kako se može vidjeti u riječima tumača istog izdavača, ali bih želio naglasiti značajne riječi p. Häringa u vezi s raznim metodama reguliranja porođaja. Unatrag nekoliko vremena novine i revije iznosile su mišljenja p. Häringa u prilog veće slobode, npr. da on tvrdi kako bi, uz današnje dispute između moralista, bilo dopušteno slijediti probabilizam, tj. upotrebljavati inhibitorne pilule. Međutim, u ovom izdanju, str. 86 stoji doslovne riječi: »Sama činjenica što se među kompetentima raspravlja o raznim metodama... ne predstavlja još sigurno pravilo za savjest vjernika. To u našem slučaju vrijedi još većma stoga što je Pavao VI izričito opomenuo neka nitko ne anticipira njegovo izricanje misli«. Napominjem da ove riječi znače neku vrst retraktacije nekih odgovora istoga pisca, što me veseli, jer sam u istom smislu ranije pisao, kako se može vidjeti u BS 1966, str. 404-413, osobito str. 411-412.

Dr J. K.

Dr BONAVENTURA DUDA, *Riječ Tijelom postala*, Egzegeza Lukina Navještenja i Ivanova Proslava. Zagreb 1966. 1-156. Biblijski niz, br. 2

U ovom drugom nizu dr Duda proučava najdublje otajstvo cjelokupne objave, najvažniju i središnju točku cijeloga SP-a: utjelovljenje Sina Božjega. I to s dvostrukoga gledišta: s gledišta onog povlaštenog stvora — Marije, koja je imala jedinstven poziv da u ostvarenju tog velikog otajstva bude Majkom utjelovljene Božje Riječi (Lk 1,26-